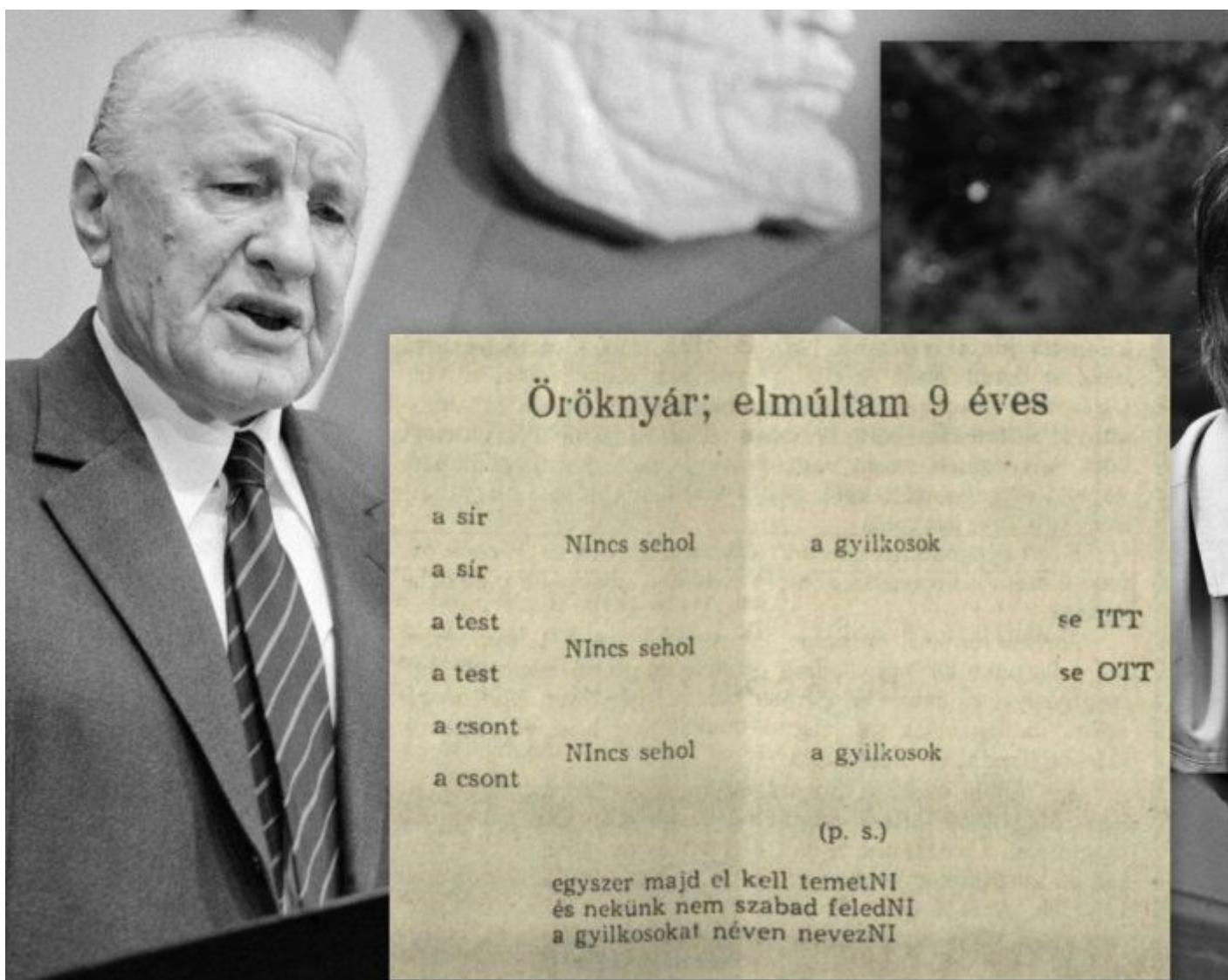

•
•
•
•

„A gyilkosokat néven nevezNI!” – Nagy Gáspár verse, avagy egy újabb szög Kádár koporsójába

„egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!” – így zárul Nagy Gáspár legendássá vált verse. Az 1984-ben megjelent, Nagy Imréről és a kádári megtorlásról szóló költeményből hatalmas botrány lett, maga Kádár János is olvasta. A folyóirat példányait bezúzták, a főszerkesztőt nyugdíjazták, a költőt eltávolították az Írószövetségtől, és az ex katpólos Kardos György vezette Magvető is felmondta a vele kötött szerződést. Nagy Gáspár költeményét ezután illegálisan terjesztették, így tett az a szekszárdi tanár is, amit Nagy Gáspár egyik beszervezett költőtársa, „Havasi Zoltán” jelentett. Az állambiztonság figyelni kezdte a tanárt, ahogy végig követték Nagy Gáspárt is, aki csak „holt lelkeknek” nevezte a III/III. embereit, tisztjeit, ügynökeit.

1985 tavaszán egy szekszárdi tanár egy betiltott vers illegálisan sokszorosított példányait adta oda az arra érdemesnek vélt szülőknak. Az esetet „Havasi Zoltán”, azaz az [előző cikkemben is említett](#) Szokolay Zoltán jelentette a III/III.-nak. A jelentésbe ezt írták: „[N.] Béla, a szekszárdi 1. sz. általános iskola /Garay tér/ napközis nevelőtanára 1985 március elején

a gyermekükért érkező szülők némelyikének Nagy Gáspárnak a tatabányai Uj Forrásban megjelent és nagy visszhangot kiváltott >Örök nyár, elmúltam 9 éves< című versének egy gépi úton sokszorosított, indigós példányát mutatta meg azzal a kérdéssel, vajon ismerik-e a verset, illetve az abból keletkezett botrányt.

Mint mondotta, a vers sokszorosított példányát a katolikus teológiai főiskolán kapta tanuló társaitól.”

A vers terjesztése főbenjáró bűnnek számított akkoriban (amikor a versek még hegyeket, ill. elvtársakat mozgattak). Nagy Gáspár rövidke művével a Kádár-diktatúra legnagyobb hazugságára, a (művész)társadalommal közös „titkára” emlékeztetett:

Nagy Imréék kivégzésére, 1956 tragédiájára.

Jól tudjuk, hogy a felpuhult rezsimben már sok mindenről lehetett beszélni, írni, de volt néhány tabutéma, amit érinteni sem lehetett. Ilyen volt 56 vagy éppen a szovjet megszállás.

Ehhez képest Nagy Gáspár 1983-ban, illetve 1984-ben, amikor a vers megjelent, nem követ, hanem sziklát dobott a posványos vízbe.

*A Nagy László-emlékház avatásán Iszkázon (1984). Nagy Gáspár mellett Fodor András, a hátsó sorban
Czine Mihály, Sebő Ferenc énekel / Forrás: Nagygaspár.hu*

Az Öröknyár később a rendszerváltás verse lett.

„Öröknyár: elmúltam 9 éves

a sír NIncs sehol

a sír a gyilkosok

a test se I T T NIncs sehol

a test se O T T

a csont a gyilkosok NIncs sehol

a csont

(p. s.)

egyszer majd el kell temetNI

és nekünk nem szabad feledNI

a gyilkosokat néven nevezNI!”

A verset igazán úgy tudjuk jól értelmezni (egy ragyogó [elemzés itt olvasható](#)), úgy éri el teljes hatását, ha eredeti formájában látjuk. Így:

Öröknyár; elmúltam 9 éves

a sír
a sír
a test
a test
a csont
a csont

Nincs sehol
Nincs sehol
Nincs sehol

a gyilkosok
a gyilkosok

se ITT
se OTT

(p. s.)

egyszer majd el kell temetNI
és nekünk nem szabad feledNI
a gyilkosokat néven nevezNI

Az emigráció legális formában is olvashatta, Katolikus Magyarok Vasárnapja / Forrás: Arcanum.hu

Nem kellett irodalomtörténeti diploma ahhoz, hogy értelmezzék.

Már az is kisebb csoda, hogy valahogy átment az Új Forrás kapuőrein (ez tényleg így lehetett, Sárándi József szerkesztő a rendszerváltás után is vállalta, hogy nem tudatosan engedték át a verset), de megjelenése után állítólag maga Kádár János is olvasta. Sajnos nem készült felvétel az arcáról, pedig biztosan elég érdekes képet vágott.

A hallgatás, cinkos kiegyezés korszakában különösen érzékenyen érinthette a [megtorlást kegyetlenül levezénylő](#), de ekkor már saját démonaival küzdő diktátort. A büntetés sem maradt el, a folyóiratot bezúzták, a főszerkesztőt nyugdíjazták, Sárándit elzavarták, Nagy Gáspárt előbb lemondatták az Írószövetségnél, majd a **Magvető Kiadó is felbontotta** az addig **tehetségesnek ítélt**, több kötettel jelentkező költővel kötött szerződést.

Hogyan is lehetett volna másképp?

A Magvetőt az a Kardos György vezette, aki civil pályára helyezése előtt a Katonapolitikai Osztály magasrangú tisztje volt. Számatlan koncepció perben, ártatlan ember halálában volt felelős, [nem is szólva arról a héjanásról](#), amit az általa beszervezett ügynökkel, Mátay Florence-szel, Ignotus Pál későbbi feleségével folytatott.

(Kardosról tanulmányom az *Arc és Álarc*ban jelent meg. [Itt olvasható](#)). Nagy Gáspár később így emlékezett erre abban az interjúban, amelyet lapigazgatónknak, Stefka Istvánnak adott (forrás: Magyar Nemzet): „A botrány híre eljutott a Magvetőhöz is, Kardos György elvtárs erre bekérte a kéziratomat a pozitív lektori jelentésekkel, és **bezárta egy páncélszekrénybe**. Pedig úgy tűnt, hogy decemberre könyv lesz. Majd csak 1987-ben jelenhetett meg a kötetem a Magvetőnél, de az *Öröknyár*: elmúltam 9 éves versem abban sem szerepelhetett.”

Mátay Florence és Kardos György /Képek forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum

Nagy Gáspár ellen a diktatúra ekkor már csak a „finomabb” eszközeit használta. Nem verték vagy kínozták meg, nem zárták börtönbe, még csak teljes elhallgattatásról sem volt szó.

Helyette elszigetelték, lejáratták, kiszorították. És persze megfigyelték. HOLT LELKEK TÁRSASÁGA

Ő maga – találón – **holt lelkeknek** nevezte azokat az állambiztonságiakat (legyenek ügynökök vagy tisztek), akiket ráállítottak. „*Akik a birtokomban lévő (hivatalosan is a tulajdonomba került III/III-as iratokban) a volt szocialista diktatúra nem jogállami képviselőjeként szerepelnek (állambiztonsági legfőbb emberek, megyei állambiztonsági kapitányok, rendőrtisztek, operatív tisztek, értékelő tisztek, valamint titkos megbízottak (tmb.), titkos munkatársak és a beszervezett és jelentést is adó talán szánandó? – ügynökök) névvel (gépirással, sokszor kézalírással is!) – számomra holt lelkek. Még akkor is, ha élnek*” – [írta róluk](#).

Kemény szavak. „Havasit” (Szokolayt) is megbízták Nagy Gáspár megfigyelésével, az állítása szerint **asaját lányával megszarolt költő** eleget is tett a feladatnak. A következő jelentés (1985. február 21.) a *Fiatal Írók József Attila Körének* taggyűlése után készült el. A fiatal írókat, költőket összefogó társaságnak Csengey Dénes volt az egyik vezéralakja, Szokolay is a tagja volt, és egyik legfontosabb megbízatása az „izgága” kör nyomon követése volt:

„[...] A taggyűlésen egy darabig jelen volt Nagy Gáspár is, később hivatalos elfoglaltsággal elszólították. [...] Szünetben többeknek, így pl. Magyar Józsefnek, Hegyes Zoltánnak, Szokolay Zoltánnak [ahogyan szokás volt, „Havasi” önmagára is harmadik személyként utalt) sikerült vele pár szót váltani. Problémáiról csak röviden tett említést, véleménye szerint az Új Forrásban közölt vers **csak az utolsó csepp volt**, csak ürügy azok számára, akik évek óta, tulajdonképpen megválasztása óta szerették volna őt, mint titkárt félreállítani”.

A taggyűlésen egy darabig jelen volt Nagy Gáspár is, később hivatalos elfoglaltságai elszólították. A rá vonatkozó dolgok /Csengey/ elhangzásakor már nem volt jelen. Szünetben többeknek, így pl. Magyar Józsefnek, Hegyes Zoltánnak, Szokolay Zoltánnak sikerült vele pár szót váltani. Problémáiról csak röviden tett említést, véleménye szerint az Új Forrásban közölt vers csak az utolsó csepp volt, csak ürügy azok számára, akik évek óta, tulajdonképpen megválasztása óta szerették volna őt, mint titkárt félreállítani.

„Havasi Zoltán” sk.

Részlet „Havasi” jelentéséből / Forrás: ÁBTL

Az igazán érdekes az, amit „Havasi” – a tartótiszt jelentése szerint – szóban mondott el: „Nagy Gáspárral együtt indultak a költői pályán, kapcsolatuk akkor baráti volt.

Elmondta, hogy Nagy Gáspár Nagy Imrével kapcsolatos versének megírásában jelentős szerepe volt annak, hogy Nagy Gáspár Zala megyei szülőfalujában a Nagy Imre-kultusz sokáig élt. Nagy Gáspárnak számolnia kellett azzal, hogy egy kis példányszámú folyóiratban megjelenő ilyen vers széles körben olvasott lesz és elmarasztalását vonhatja maga után”.

Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke egy népviseletbe öltözött fiatal nővel táncol, 1954 / Fotó: MTI

Ha már említésre került Nagy Gáspár szülőfaluja, akkor erre is érdemes kitérni. A költő Bérbaltaváron született, nem sokkal a halála előtt így beszélt erről a Stefka Istvánnak [adott interjúban](#): „Nekem már kicsi gyermekként meghatározó élményt jelentett 1956. A Vas megyei Bérbaltaváron, a szülőfalumban hétévesen, ha visszafogottan is, de átéltem a forradalom eseményeit. Második osztályos tanulóként az iskolával kivonultunk az utcára, tüntettünk, és azokat a jelszavakat skandáltuk, amelyeket a felnőttek hoztak Zalaegerszegről, Szombathelyről.” Nagy Imréről pedig a következőt mondta: „Aztán 1958. június 18-án a Vas Népe című lapban rövid hírként megjelent, hogy Nagy Imrét és társait kivégezték.

*Apámnak, aki kemény ember volt, könny csordult ki a szeméből.
Megsíratta azt az embert, aki a parasztnak könnyebbséget hozott.
Nagyanyám csak ennyit szólt: majd megveri ezeket is az Isten.”*

Most már látjuk a személyes indítást is. Nagy Gáspár bemutatása után most térünk a bátor tanárhoz, aki a szamizdatot osztogatta. N. Bélát „Havasi” jelentése után azonnal **priorálták (leellenőrizték)** az állambiztonságnál, majd megbízták „Havasi” titkos megbízottat a megfigyelésével: *„Feladat: – Ismerje meg [N.] Béla baráti körét, terveit.”*

A következő jelentés (1985. április 16.) szerint teljesítette a feladatot:

„Előző eligazításának megfelelően felkereste [N.] Béla általános iskolai tanárt aki megígérte, hogy egy stencielezett példányt amennyiben még van a lakásán biztosít a részére abból a nacionalista hangvételi levélből, amelyet a kongresszusnak terveztek megküldeni.”

Itt már egy teljesen másik levélről van szó. „Havasi” munkadossziájában később **nem kerül szóba sem a levél, sem a tanár**, így nem tudjuk, mi lett a sorsa. Az állambiztonság figyelmét mindenesetre felkeltette.

Nagy Gáspár történetével folytatom.

Budakeszi, 2017. Oláh Katalin szobrászművész, Orbán Viktor miniszterelnök, Orosz István grafikus és Szokolczay Lajos irodalomtörténész leleplezi Nagy Gáspár költő szobrát /Fotó: MTI

Fotók: MTI, Nagygaspar.hu